

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
**“МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ”**
(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2013

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини є однією з нормативних навчальних дисциплін освітньо-професійної підготовки бакалаврів з правознавства, що вивчає національні та регіональні системи трудового права.

Мета навчальної дисципліни “Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини”:

- ознайомити студентів з історичними передумовами та сучасною системою правового захисту особи на міжнародному рівні;
- сформулювати у студентів правничий світогляд, правосвідомість і правову культуру правознавця, юридичне мислення;
- навчити студентів застосовувати теоретичні правничі знання на практиці;
- навчити студентів самостійно поглиблювати й оновлювати правничі знання.

Завдання навчальної дисципліни “Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини”:

- навчити студентів здійснювати аналіз міжнародно-правових актів універсального та регіонального характеру в аспекті відображення у них стандартів захисту прав людини;
- навчити студентів визначати ступінь імплементації міжнародно-правових стандартів у галузі захисту прав людини в національне законодавство України;
- ознайомити студентів із зарубіжним досвідом створення механізму практичної реалізації прав особи;
- надати правничий матеріал, використовуючи різні джерела в галузі міжнародно-правового захисту прав особи;
- навчити студентів користуватися правовою міжнародною термінологією у сфері захисту прав особи;
- навчити студентів на підставі дослідження системи універсальних і регіональних стандартів у галузі прав людини виявляти загальні тенденції розвитку міжнародно-правового механізму захисту прав людини.

Вивчення навчальної дисципліни “Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини” ґрунтується на знанні студентів міжнародного права, міжнародного права прав людини, теорії держави і права та порівняльного правознавства.

Підготовлено доцентом кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства *І. О. Шашковою-Журавель*

Перезатверджено засіданням кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства (протокол № 1 від 31.08.10)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Шашкова-Журавель І. О. Навчальна програма дисципліни “Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид-дім «Персонал», 2013. — 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2013
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2013

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Передумови формування, сутність і структура міжнародно-правового механізму захисту прав людини
1	Історичні аспекти розвитку системи міжнародно-правового захисту громадянських і політичних прав особи
2	Передумови становлення системи міжнародно-правового захисту соціально-економічних прав особи
3	Поняття та сутність міжнародно-правового механізму захисту прав людини
4	Характеристика системи захисту прав особи на універсальному рівні
5	Роль омбудсмена ООН у системі захисту прав особи на універсальному рівні
6	Регіональна система міжнародно-правового захисту особи
	Змістовий модуль II. Система міжнародно-правового контролю дотримання прав особи
7	Система міжнародно-правового контролю щодо дотримання прав “першого покоління” на універсальному рівні
8	Характеристика системи міжнародно-правового контролю щодо дотримання прав “другого покоління” на універсальному рівні
9	Сутність регіонального механізму забезпечення дотримання прав людини
10	Роль Європейського суду з прав людини в системі регіонального міжнародно-правового контролю дотримання прав людини
Разом годин: 81	

ЗМІСТ
дисципліни
“МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ”

Змістовий модуль I. Передумови формування, сутність і структура міжнародно-правового механізму захисту прав людини

Тема 1. Історичні аспекти розвитку системи міжнародно-правового захисту громадянських і політичних прав особи

Уявлення про необхідність забезпечення громадянських і політичних прав особи у добу античності. Вплив поглядів середньовічних мислителів на становлення системи захисту громадянських і політичних прав особи. Розвиток системи міжнародно-правового захисту громадянських і політичних прав особи в новий час.

Література: основна [2];
[54–57]

Тема 2. Передумови становлення системи міжнародно-правового захисту соціально-економічних прав особи

Історичні аспекти розвитку уявлення про соціальну справедливість. Генеза визнання соціально-економічних прав у світі. Концепція К. Сантейна про сутність і необхідність міжнародно-правового захисту соціально-економічних прав людини. Зміст учення Г. Шварца про специфіку та міжнародно-правове визнання прав “другого покоління”.

Література: додаткова [50; 51; 53–56]

Тема 3. Поняття та сутність міжнародно-правового механізму захисту прав людини

Характеристика системи захисту прав людини на міжнародному рівні. Співвідношення категорій “міжнародне право” і “особа”. Співвідношення внутрішньої компетенції держави і міжнародного права в галузі захисту прав людини.

Література: основна [1–3];
додаткова [22; 29; 40]

Тема 4. Характеристика системи захисту прав особи на універсальному рівні

Роль Статуту Організації Об'єднаних Націй в системі міжнародно-правового захисту прав особи. Поняття, структура та значення Міжнародного Білю про права людини. Характеристики Загальної Декларації прав людини. Зміст Міжнародних пактів ООН про права людини. Зміст і значення Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Характеристика конвенцій ООН, спрямованих на заборону будь-яких проявів дискримінації.

Література: основна [5–10]

Тема 5. Роль омбудсмена ООН у системі захисту прав особи на універсальному рівні

Історичні передумови виникнення інституту уповноваженого ООН з прав людини. Мета діяльності омбудсмена ООН. Значення інституту омбудсмена ООН для розвитку системи міжнародно-правового захисту прав людини.

Функції уповноваженого ООН з прав людини. Специфіка діяльності омбудсмена ООН.

Література: додаткова [32–34; 36–38]

Тема 6. Регіональна система міжнародно-правового захисту особи

Характеристика відображення основних прав особи в Європейському праві. Роль Ради Європи в регіональній системі міжнародно-правового захисту прав людини. Характеристика діяльності Ради Європи.

Зміст Конвенції про захист прав і основних свобод особи та її значення для європейської системи захисту прав особи. Роль ЄС у системі захисту прав людини на регіональному рівні. Міжамериканська система захисту прав людини та основних свобод. Характеристика системи захисту прав людини в арабському регіоні. Система захисту прав людей в африканських державах.

Література: основна [5; 16; 17];
додаткова [30; 39]

Змістовий модуль II. Система міжнародно-правового контролю дотримання прав особи

Тема 7. Система міжнародно-правового контролю щодо дотримання прав “першого покоління” на універсальному рівні

Поняття та мета створення Комітету ООН з прав людини. Порядок діяльності Комітету ООН з прав людини. Переваги та недоліки системи міждержавних скарг і повідомлень як елементу механізму захисту прав особи. Форми нагляду Комітету ООН з прав людини за виконанням державами своїх зобов'язань відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Співробітництво Комітету ООН з прав людини з міжнародними неурядовими організаціями.

Характеристика системи індивідуальних повідомлень відповідно Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Характеристика діяльності Комісії ООН з прав людини. Поняття та відмінність “юридичних” і “політичних” органів з прав людини.

Література: основна [1; 18; 20];
додаткова [21; 22; 43]

Тема 8. Характеристика системи міжнародно-правового контролю щодо дотримання прав “другого покоління” на універсальному рівні

Порівняльно-правові аспекти дієвості контрольного механізму Міжнародного пакту про громадянські і політичні права і Міжнародного пакту про соціальні, економічні і культурні права. Особливості контрольного механізму Міжнародної організації праці. Переваги та недоліки контрольного механізму МОП. Доцільність запозичення контрольного механізму МОП іншими міжнародними організаціями.

Література: додаткова [22; 30; 41; 50–52]

Тема 9. Сутність регіонального механізму забезпечення дотримання прав людини

Характеристика контрольного механізму, передбаченого Європейською Конвенцією захисту прав людини та основних свобод.

Підстави та зміст реформування контрольного механізму Європейської Конвенції з прав людини.

Сутність контрольного механізму, передбаченого Європейською Соціальною Хартією.

Порівняльно-правові аспекти контрольного механізму Європейської Конвенції захисту прав людини та основних свобод і Європейської Соціальної Хартії.

Література: основна [15; 21];
додаткова [22; 39; 44]

Тема 10. Роль Європейського суду з прав людини в системі регіонального міжнародно-правового контролю дотримання прав людини

Підстави утворення та роль Європейського суду з прав людини в системі забезпечення дотримання прав людини на регіональному рівні. Характер діяльності та юрисдикція Європейського суду з прав людини. Порядок функціонування та структура Європейського суду з прав людини. Зміст реформування Європейського суду з прав людини.

Суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. Форма та порядок подання скарги до Європейського суду з прав людини. Підстави та зміст реформування Європейського суду з прав людини.

Література: основна [1; 5; 16; 17];
додаткова [22; 29]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Характеристика системи міжнародного захисту прав людини на сучасному етапі розвитку суспільних відносин.
2. Характеристика підходів до класифікації прав людини.
3. Роль Статусу ООН у забезпеченні співробітництва держав у галузі захисту прав людини.
4. Характеристика Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, його значення для забезпечення прав "першого покоління".
5. Роль Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права в системі захисту соціальних прав людини.
6. Специфіка прав, закріплених у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права.

7. Характеристика та значення Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.
8. Характеристика міжнародно-правових актів універсального характеру, спрямованих на запобігання та ліквідацію проявів расової дискримінації.
9. Специфіка конституційно-правового закріплення соціально-економічних прав.
10. Порівняльно-правові аспекти міжнародного контрольного механізму захисту громадянських і політичних прав і міжнародно-правового механізму захисту соціально-економічних прав особи.
11. Погляди К. Сантейна на сутність та особливості соціально-економічних прав.
12. Характеристика форм і способів імплементації міжнародних стандартів у галузі соціально-економічних прав людини.
13. Доктрина Г. Шварца, щодо сутності соціально-економічних прав.
14. Роль Загальної Декларації прав людини як звичаєвого джерела в галузі міжнародного захисту прав людини та основних свобод.
15. Характеристика плюралістичної наукової думки щодо місця міжнародного права захисту прав людини в системі міжнародного права.
16. Характеристика універсальних міжнародно-правових актів, спрямованих на захист прав жінок.
17. Причини, що обумовлюють "вторинність" соціально-економічних прав особи.
18. Характеристика європейської системи захисту прав людини.
19. Порівняльно-правові аспекти характеру зобов'язань держав відповідно до Загальної Декларації прав людини та Європейської Конвенції захисту прав людини та основних свобод.
20. Роль принципів сучасного міжнародного права в галузі міжнародного захисту прав людини.
21. Участь Міжнародної організації праці в системі міжнародно-правового захисту соціально-економічних прав.
22. Характеристика міжнародно-правових актів ООН, спрямованих на захист біженців та осіб без громадянства.
23. Характер діяльності Європейського суду з прав людини.
24. Історичні аспекти виникнення і розповсюдження ідеї захисту прав людини на міжнародному рівні.
25. Вплив розвитку світового співтовариства на характер прав і свобод людини.

26. Характеристика форм і способів імплементації міжнародних стандартів у галузі громадянських і політичних прав.
27. Внутрішня імплементація: її механізм і роль у реалізації міжнародних стандартів з прав людини.
28. Характеристика системи регіонального співробітництва держав у галузі захисту прав людини.
29. Сутність і характеристика “м’якого” права.
30. Система міжнародно-правового регулювання захисту прав національних меншин.
31. Роль ОБСЄ в європейській системі захисту прав людини та основних свобод.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття міжнародно-правового механізму захисту прав людини.
2. Поняття міжнародного захисту прав людини.
3. Місце міжнародного права захисту прав людини в системі міжнародного права.
4. Співвідношення міжнародного права захисту прав людини і міжнародного гуманітарного права.
5. Функції міжнародного права захисту прав людини.
6. Джерела міжнародного захисту прав людини та основних свобод.
7. Система принципів і стандартів міжнародного захисту прав людини та основних свобод.
8. Уявлення про необхідність забезпечення громадянських і політичних прав особи за часів античності.
9. Вплив поглядів середньовічних мислителів на становлення системи захисту громадянських і політичних прав особи.
10. Розвиток системи міжнародно-правового захисту громадянських і політичних прав особи в новий час.
11. Історичні аспекти розвитку уявлення про соціальну справедливість.
12. Генеза визнання соціально-економічних прав у світі.
13. Концепція К. Сантейна про сутність і необхідність міжнародно-правового захисту соціально-економічних прав людини.
14. Зміст вчення Г. Шварца про специфіку та міжнародно-правове визнання прав “другого покоління”.
15. Характеристика системи захисту прав людини на міжнародному рівні.

16. Співвідношення категорій “міжнародне право” і “особа”.
17. Співвідношення внутрішньої компетенції держави і міжнародного права в галузі захисту прав людини.
18. Роль Статуту Організації Об’єднаних Націй у системі міжнародно-правового захисту прав особи.
19. Поняття, структура та значення Міжнародного Білю про права людини.
20. Характеристика Загальної Декларації прав людини.
21. Зміст Міжнародних пактів ООН про права людини. Зміст і значення Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.
22. Характеристика конвенцій ООН, спрямованих на заборону будь-яких проявів дискримінації.
23. Історичні передумови виникнення інституту уповноваженого ООН з прав людини.
24. Мета діяльності омбудсмена ООН.
25. Значення інституту омбудсмена ООН для розвитку системи міжнародно-правового захисту прав людини.
26. Функції уповноваженого ООН з прав людини.
27. Специфіка діяльності омбудсмена ООН.
28. Характеристика відображення основних прав особи в Європейському праві.
29. Роль Ради Європи в регіональній системі міжнародно-правового захисту прав людини.
30. Характеристика діяльності Ради Європи.
31. Зміст Конвенції про захист прав і основних свобод особи та її значення для європейської системи захисту прав особи.
32. Роль ЄС у системі захисту прав людини на регіональному рівні.
33. Поняття та мета створення Комітету ООН з прав людини.
34. Порядок діяльності Комітету ООН з прав людини.
35. Переваги та недоліки системи міждержавних скарг і повідомлень як елементу механізму захисту прав особи.
36. Форми нагляду Комітету ООН з прав людини за виконанням державами своїх зобов’язань відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.
37. Співробітництво Комітету ООН з прав людини з міжнародними неурядовими організаціями.
38. Характеристика системи індивідуальних повідомлень відповідно Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

39. Характеристика діяльності Комісії ООН з прав людини.
40. Поняття та відмінність “юридичних” і “політичних” органів з прав людини.
41. Порівняльно-правові аспекти дієвості контрольного механізму Міжнародного пакту про громадянські і політичні права і Міжнародного пакту про соціальні, економічні і культурні права.
42. Особливості контрольного механізму Міжнародної організації праці.
43. Переваги та недоліки контрольного механізму МОП.
44. Діяльність Ради Європи щодо захисту прав національних меншин.
45. Доцільність запозичення контрольного механізму МОП іншими міжнародними організаціями.
46. Характеристика контрольного механізму, передбаченого Європейською Конвенцією захисту прав людини та основних свобод.
47. Підстави та зміст реформування контрольного механізму Європейської Конвенції з прав людини.
48. Сутність контрольного механізму, передбаченого Європейською Соціальною Хартією.
49. Порівняльно-правові аспекти контрольного механізму Європейської Конвенції захисту прав людини та основних свобод і Європейської Соціальної Хартії.
50. Підстави утворення та роль Європейського суду з прав людини в системі забезпечення дотримання прав людини на регіональному рівні.
51. Характер діяльності та юрисдикція Європейського суду з прав людини.
52. Порядок функціонування та структура Європейського суду з прав людини.
53. Зміст реформування Європейського суду з прав людини.
54. Суб’єкти звернення до Європейського суду з прав людини.
55. Форма та порядок подання скарги до Європейського суду з прав людини.
56. Підстави та зміст реформування Європейського суду з прав людини.
57. Міжамериканська система захисту прав людини та основних свобод.
58. Характеристика системи захисту прав людини в арабському регіоні.
59. Система захисту прав людей в африканських державах.

60. Роль спеціалізованих установ ООН у системі захисту прав людини на універсальному рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Лукашева Е. А.* Права человека. — М., 1999.
2. *Рабінович М. П., Хавронюк М. І.* Права людини і громадянина. — К., 2004.
3. *Кушніренко О. Г., Слінько Т. М.* Права і свободи людини і громадянина. — Х., 2001.
4. *Загальна* декларація прав людини. — К.: Право, 1995. — 19 с.
5. *Європейська* конвенція про захист прав людини та основних свобод (зі змінами та новою редакцією станом на 1 вересня 1999 р.) // *Практика Європейського суду з прав людини: Рішення, коментарі.* — 1999. — № 2. — С. 15–47.
6. *Конвенція* про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. — К.: Право, 1995. — 12 с.
7. *Конвенція* про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. — К.: Право, 1995. — 26 с.
8. *Конвенція* о статусе апатридов. — К.: Право, 1995. — 12 с.
9. *Міжнародний* пакт про громадянські і політичні права. — К.: Право, 1995. — 37 с.
10. *Міжнародний* пакт про економічні, соціальні та культурні права. — К.: Право.
11. *Основные* принципы, касающиеся роли юристов // *Права людини і професійні стандарти для юристів.* — К.: Сфера, 1999. — С. 24–28.
12. *Основные* принципы независимости судебных органов // *Права людини і професійні стандарти для юристів.* — К.: Сфера, 1999. — С. 28–31.
13. *Регламент* суду від 4 листопада 1998 року // *Практика Європейського суду з прав людини: Рішення, коментарі.* — 1999. — № 1. — С. 217–260.
14. *Факультативний* протокол № 1 до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. — К.: Право, 1995. — 12 с.
15. *Збірка* договорів Ради Європи. — К., 2000.
16. *Короткий* путівник по Європейській конвенції з прав людини. — К.: Центр інформації та документації Ради Європи в Україні, 1998. — 89 с.

17. *Краткий* путеводитель по Европейской конвенции о защите прав человека. — Страсбург, 1994.
18. *Международное* право. Общая часть / Под ред. И. И. Лукашука. — М., 1996.
19. *Международное* право / Под ред. Г. В. Игнатенко. — М., 1999.
20. *Международное* право. Часть Особенная / Под ред. И. И. Лукашука. — М., 1998.
21. *Буткевич В. Г.* Міжнародне право. Основні галузі. — К., 2004.
Додаткова
22. *Мюллерсон Р. А.* Права человека: идеи, нормы, реальность. — М., 1991.
23. *Гусейнов Л.* Международная ответственность государств за нарушения прав человека. — К., 2000.
24. *Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е.* Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. — К.; Будапешт, 1997.
25. *Общая* теория прав человека. — М., 1996.
26. *Рабінович П. М.* Рішення Європейського суду з прав людини: спроба концептуально-методологічного аналізу // *Право України.* — 1997. — № 12.
27. *Суверенітет* України і міжнародне право / За заг. ред. В. Н. Денисова, В. І. Євінтова. — К., 1997.
28. *Тихонов А. А.* Верховный комиссар ООН по правам человека // *Международ. журн. междунар. права.* — 1995. — № 1.
29. *Труженникова Л. Н.* Доктрина международного права о положении физического лица // *Международ. журн. междунар. права.* — 1994. — № 4.
30. *Энтин М. Л.* Международные гарантии прав человека: опыт Совета Европы. — М., 1995.
31. *Isakovich S.* The Truth about Human Rights. — К., 1985.
32. *Башимов М. С.* Институт уполномоченного по правам человека за рубежом. — М., 1997.
33. *Бойцова В. В.* Омбудсмены для университетов? // *Правоведение.* — 1994. — № 4. — С. 95–97.
34. *Бойцова В. В.* Институт местного омбудсмана в Великобритании // *Правоведение.* — 1993. — № 3. — С. 48–50.
35. *Карпачова Н.* Щорічна доповідь Уповноваженого ВР України з прав людини / <http://www.ombudsmen.kiev.ua>
36. *Хаманева Н. Ю.* Место и роль института омбудсмана в системе правового контроля // *Государство и право.* — 1992. — № 2.
37. *Хаманева Н. Ю.* Охрана прав граждан зарубежных стран: институт омбудсмана. (Правовой аспект) // *Сб. обзоров.* — М., 1991.
38. *Хаманева Н. Ю.* Место и роль института омбудсмана в системе правового контроля // *Правоведение.* — 1992. — С. 84–87.
39. *Денис М., Кей Р., Бредлі Е.* Европейское право в области прав человека. Практика и комментарии. — М., 1997.
40. *Азаров А. Я.* Права человека. — М., 1995.
41. *Энтин М. Л.* Международные гарантии защиты прав человека. — М., 1994.
42. *Журек О.* Самоопределение народов в международном праве // *Сов. гос. и право.* — 1990. — № 10.
43. *Мовчан А. П.* Права человека и международные отношения. — М., 1982. — 145 с.
44. *Джешес М., Кей Р., Бредлі Е.* Європейське право в галузі прав людини: джерела і практика застосування. — К., 1997.
45. *Док. ООН E/CN.4/Sub.2/1986/7/Add.* — Нью-Йорк, 1990.
46. *Mill J. S.* Utilitarianism, Liberty and Representative Government. — N. Y., 1951.
47. *Мюллерсон Р. А.* Воздействие международного права на внутригосударственное // *Международ. право / Отв. ред. Г. И. Тункин.* — С. 135–142.
48. *Тимченко Л. Д.* Международное право: Монографії та статті. — Харків, 1999.
49. *Алексеев С. С.* Теория права. — Харьков, 1994.
50. *Сантейн Касс Р.* Против позитивных прав // *Рос. бюл. по правам человека.* — Вып. 6.
51. *Сунгуров А.* Права человека как инструмент очеловечивания власти // *Права человека в России.*
52. *Малевиц Юлиана.* Права человека и международная политика // *Белорус. журн. междунар. права и междунар. отношений.* — 2001. — № 3. — С. 19–24.
53. *Локк Д.* Избранные философские произведения. — М., 1960.
54. *Материалы* Древней Греции. — М., 1975.
55. *Боргом Ю.* Фома Аквинский. — М., 1975.
56. *Фромм Е.* Бегство от свободы. — М., 1990.
57. *Величко А.* Развитие идеи естественного права в трудах Б. Н. Чичерина // *Правоведение.* — 1994. — № 3.
58. *Гроций Г.* О праве войны и мира. Три книги, в которых объясняются естественное право и право народов, а также принципы публичного права. — М., 1956.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини”.....	4
Зміст дисципліни “Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини”.....	5
Теми контрольних робіт	8
Питання для самоконтролю.....	10
Список літератури	13

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп’ютерне верстання *О. Л. Тищенко*

Зам. № ВКЦ-5221

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Ум. друк. арк. 1,05. Обл.-вид. арк. 0,81.
Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*